

KO TE

KAHITI O NIU TIRENI.

I TAIA I RUNGA I TE MANA O TE KAWANATANGA.

PONEKE, PARAIRE, HEPETEMA 8, 1865.

Tenei ka timataia he Karere ki nga tangata Maori, a ka mahia tonutia, ka pera hoki me te Karere o te Kawanatanga ki nga Pakeha. Ka taia ano nga Panuitanga me nga Whakaaturanga a te Kawanatanga, rite tonu ki te tikanga o te Karere Pakeha; mehemea ra ka kitea he mea e tau ana hei puanga mo te iwi Maori, he mea ranei e hiahiaia ana e ia, ahakoa he tikanga mo te tinana o te tangata, mo tana whenua ranei, mo ana taonga ranei. Ko nga kupu katoa a Te Kawanatanga ki nga iwi Maori, ka korerotia nuitia atu ki roto ki tenei pukapuka, a kahore atu he ara mo te korero. Ko nga kupu o roto e haere atu ana i runga i te mana o te Kawana, o te Minita mo nga Maori ranei. Ka timataia ki nga Panuitanga kea taia ki te Karere Pakeha mo te marama kua mate tata ake nei. Na me whakamana enei kupu me enei Panuitanga e nga tangata katoa, me whakarongo ano hoki.

Na WHITITERA, Minita mo nga Maori.

KI RUNANGA.

He Panuitanga no etahi whenua i runga i nga tikanga o te "Ture mo te whakanoho i te Hunga Marie" ("New Zealand Settlements Act, 1863")

G. GREY, Kawana.

I te whare o Te Kawana i Poneke, te rua o nga ra o Hepetema, 1865.

I reira:

KO TE KAWANA I ROTO I TONA RUNANGA.

NOTEMEA kua whakaritea e te "Ture mo te whakanoho i te Hunga Marie" ("New Zealand Settlements Act, 1863," i roto i te tokomaha o era atu mea, ki te mea e tuturu ana te whakaaro o Te Kawana i roto i tona Runanga, e, kua uru tetahi Iwi Maori, Hapu ranei, huinga tangata ranei, ki te whawhai ki a Te Kuini i muri mai o te 1 o nga ra o Hanuere, 1863, Ka tika ma Te Kawana i runga i te tikanga o te Ki Runanga e panui tena takiwa ko katoa, ko etahi ranei o nga whenua o roto, he whenua na taua Iwi, Hapu, huinga tangata ranei, hei takiwa i runga i nga tikanga o taua Ture: A kei a ia hoki te ritenga, kia whakaahuatia-ketia nga rohe, kia ahatia ranei.

A no te mea kua tuturu te whakaaro o te Kawana he tika te urunga ki te whawhai ki a Te Kuini o nga Iwi Maori, o etahi ranei o nga tangata, no ratou taua whenua ka whakaaturia nei nga rohe ki raro nei:

Na ko Te Kawana i runga i tana mahi whakahaere i nga tikanga o te mana kua tukua atu kia ia e taua Ture nei, i runga hoki i te whakamohiotanga, i te whakaatanga o tona Runanga ake ka whakaputa nei i tona ki; ake tonu atu i tenei ra, ko te papa whenua ka whakahuatia nei te ingoa ki raro o te Panuitanga nei, hei takiwa i runga i nga tikanga o te "Ture mo te whakanoho i te Hunga Marie," ("New Zealand Settlements Act, 1863," ko te ingoa e mohiotia ai taua pihhi whenua a muri nei, koia ano tenei ka whakahuatia ki te rarangi ingoa ki raro iho nei; a tenei ia te whakaputa nei i tana Ki Runanga kia tangohia mai taua whenua, ki raro o nga ritenga o tenei ture a e tau ana ki reira aua ritenga nei e ki ana ano hoki

ia kia rahuitia taua papa whenua nei, a tenei kua rahuitia, hei kainga nohoanga toputanga mo te Pakeha i runga i nga ritenga o taua Ture a tenei hoki ia te ki, te panui nei, i runga i te whakamohiotanga me te whakaatanga kua whakahuatia nei, kahore te whenua o te tangata ata noho piri ki a Te Kuini i roto i taua takiwa ahakoa puritia i runga i te tikanga Maori, i runga ranei i te tikanga o te Karauna Karaati, o tangohia, heoti ano ko te wahi e totika ana kia tangohia hei tiaki mo te marie o te Koroni,—ko tenei anake e riro, me te utu ano ia e tukua ki te tangata nona te whenua; ko nga tangata hoki o taua takiwa i uru ki te kino, ki te mea ka haere mai ratou ki raro o te maru o Te Kuini ka whakaoti, ko reira hoatu ai ki ia tangata, ki ia tangata he pihhi whenua i runga i nga tikanga, o te Karauna Karaati.

PAHATA KORINGI,

Kai tuhituhi o te Runanga o te Kawana.

Papa o te Riu o Waikato.

Ko nga whenua katoa kahore ano i tau noa ki reira nga tikanga o te "Ture mo te whakanoho i te Hunga Marie," ("New Zealand Settlements Act, 1863," i waenga o nga rohe ka tuhia nei, ara,—Timata mai i Pukorokoro Hauraki, tika tonu whaka-Tonga ki te Hapua kole maro tonu atu a te tihi o Pukemercemore, rere tonu atu a te tihi o Maungakawa, haere tonu a Pukekura tika tonu atu ki Orakau, haere tonu a makere atu ki te Wai o Puniu, haere tonu i roto i te Wai o Puniu a te putahitanga o Puniu o Waipa, ka haere ka piki a te tihi o Pirongia, maro tonu atu a te awa o Waitetuna, ka haere i roto i te awa o Waitetuna a Whaingaroa, haere tonu i nga tataha o taua wahapu a tae noa ki te moana, ka haere ma te akau a te puaha o Waikato, a Mangatawhiri ka haere i roto i te Wai o Mangatawhiri tae noa ki te pito e ahua ana ki te Tonga o te Takiwa o te Wairoa whaka-te-Rawhiti, he takiwa hoki tera i runga i nga tikanga o te "Ture mo te whakanoho i te hunga Marie" ("New Zealand Settlements Act, 1863," hei konei ka maro tonu atu a te Paraki o nga hoia ki Tuahu tika tonu atu i konei ki te Paraki o nga hoia ki Pukorokoro marere tonu atu ki te wahi i timata mai ai te rohe.

KI RUNANGA.

He Panuitanga no etahi whenua i runga i nga tikanga o te "Ture mo te whakanoho i te Hunga Marie" ("New Zealand Settlements Act, 1863.")

G. GREY, Kawana.

I te whare o Te Kawana i Poneke, te rua o nga ra o Hepetema, 1865.

I reira:

KO TE KAWANA I ROTO I TONA RUNANGA.

NOTEMEA kua whakaritea e te "Ture mo te whakanoho i te Hunga Marie" ("New Zealand Settlements Act, 1863.") i roto i te tokomaha o era atu mea, ki te mea e tuturu ana te whakaaro o Te Kawana i roto i tona Runanga, e, kua uru tetahi Iwi Maori, Hapu ranei, huinga tangata ranei, ki te whawhai ki a Te Kuini i muri mai o te 1 o nga ra o Hnuere, 1863, Ka tika ma Te Kawana i runga i te tikanga o te Ki Runanga e panui tena takiwa ko katoa, ko etahi ranei o nga whenua o roto, he whenua na taua Iwi, Hapu, huinga tangata ranei, hei takiwa i runga i nga tikanga o taua Ture: A kei a ia hoki te ritenga, kia whakahuatia-ketia nga rohe, kia ahatia ranei.

A no te mea kua tuturu te whakaaro o Te Kawana he tika te urunga ki te whawhai ki a Te Kuini o nga Iwi Maori, o etahi ranei o nga tangata, na ratou taua whenua ka whakaaturia nei nga rohe ki raro nei:

Na ko Te Kawana i runga i taua mahi whakahaere i nga tikanga o te mana kua tukua atu ki a ia e taua Ture nei, i runga hoki i te whakamohiotanga, i te whakaatanga o tona Runanga ake ka whakaputa nei i tona ki; ake tonu atu i tenei ra, ko nga papa whenua ka whakahuatia nei nga ingoa i roto i nga rarani ingoa e piri ki raro o te Panuitangi nei he takiwa nei hoki era, tera nga whenua kei reira na nga iwi, hapu, huinga tangata ranei penei me anei kua whakahuatia nei, hei takiwa era e rua i runga i nga tikanga o te "Ture mo te whakanoho i te Hunga Marie," ("New Zealand Settlements Act, 1863.") ko nga ingoa hoki e mohiotia ai aua whenua nei ko Ngatiawa ko Ngatiruanui.

A no te mea kua turea he tika ma Te Kawana i roto i tona Runanga ake e motuhake e whiriwhiri i roto i nga takiwa penei me anei, etahi wahi papai hei kainga nohoanga toputanga mo te pakaha, mana ranei e nuku nuku ke nga rohe e whakahuatia ke nga takiwa, a no te mea hoki kua whakaritea he tika ma Te Kawana i tenei wa, i tenei wa, i runga i nga tikanga o tenei Ture, e rahui e tango ranei tetahi wahi whenua i roto i te takiwa penei me anei. A ko te whenua e tangohia e ia e kua he whenua mo te Karauna kua oti te whakakore te tikanga o nga tangata katoa ki reira ana ka puta te kupu a Te Kawana i roto i tona Runanga kia tangohia mai taua whenua i raro o nga tikanga o taua Ture a e taua ana hoki ki reira aua ritenga nei.

A no te mea i roto i tetahi Panui i whakaputaina atu i te 30 o nga ra o Hnuere, 1865, i runga i taua whakahaere i nga tikanga o te mana kua tukua mai ki a ia mo reira; i ki a Te Kawana hei takiwa etahi whenua i runga i nga tikanga o te "Ture mo te whakanoho i te Hunga Marie," (New Zealand Settlements Act, 1863.) ko nga ingoa i whakahuatia hei ingoa tuturu mo reira ko Taranaki ki Waingarahi.

Na ko Te Kawana i runga i taua mahi whakahaere i etahi o nga tikanga o te mana kua tukua atu mo reira ki a ia e taua Ture nei, i runga hoki i te whakamohiotanga i te whakaao o tona Runanga ake, te motuhake nei hei kainga mo te Pakaha nga whenua e whakahuatia nei ona rohe i roto i te rarani ingoa tuarua i raro nei, he whenua era kei roto kei nga rohe o te takiwa kua Panuitia i mua ara o Taranaki ki Waingarahi, o enei takiwa hoki e rua kua oti nei te Panui te whakarite, ara nga takiwa o Ngatiawa, o Ngatiruanui, a tenei hoki ia te ki nei ko nga whenua katoa kua whakahuatia nei ona rohe i roto i nga rarani ingoa ki raro nei me tango mai i runga i nga ritenga o taua Ture nei, e tau ana hoki ki reira ona ritenga a tenei ia te rahui te tango nei i aua whenua i runga i aua ritenga, a tenei ia te ki nei i te tae te whakane me te whakamohiotanga o tona

Runanga ake, e, kahore he wahi whenua ahakoa iti no te Maori ata noho, piri kia Te Kuini, e tangohia, ahakoa purutia kautia taua whenua i runga i nga tikanga Maori, purutia ranei i runga i te Karauna Karaati heoi ano ko nga wahi anake e hiahiaia hei whakatupu, hei whakapuman i te Marie ki taua whenua, ki te riro te whenua o te tangata ata noho, me te utu ano ki tona ringa mo taua whenua, na ko nga tangata kua uru ki te kimo, ki te haere mai ratou ki raro o te maru o te Ture i tenei wahi, ka hoatu he whenua mo ratou i roto i anei takiwa i runga i nga tikanga o te Karauna Karaati.

G. GREY.

PAHATA KORINGI.

Kai-tuhituhitua o te Runanga a Te Kawana.

RARANI INGOA TUATAHI.

Takiwa o Ngatiawa.

Ko te rohe ki te Raki, ki te Rato-tu-a-Raki hoki ko te Moana, tika tonu atu i te Puaha o Waitara a tae noa ki Parinihihi. Kei reira ka maro tonu atu ki te Rawhiti ki te manowhenua; kia 20 maero te matara-tanga atu kei reira ka piko ka maro ano i runga i te ritenga o te Kapehu, Tonga ahu-ki-te-Rato 39° tae noa ki te raina e maro tika tonu atu ana i te Maunga i Taranaki a Parikino i Whanganui ra ano, ka pa ki taua raina ka piko, ka maro i runga i taua raina a tae noa ki te tapahanga o taua raina e nga rori o Kairoa o te Waimate, te rohe ki te Rato ko te rohe ki te Rawhiti o te takiwa o Taranaki ki Waingarahi, i Panuitia nei i runga i nga tikanga o te "Ture mo te Whakanoho i te Hunga Marie" ("New Zealand Settlements Act, 1863.") maro tonu atu i reira a tae noa ki te timatanga mai i te puaha o Waitara.

Takiwa o Ngatiruanui.

Te rohe ki te Marangai he raina maro atu i te tibi o te maunga o Taranaki anga tonu atu ki te tikanga o Parikino i Whanganui—te rohe ki te Rawhiti ko taua awa marere noa ki te moana, te rohe ki te Tonga ahu ki te Rato ko te Moana, timata atu i te ngutu awa o Whanganui a tae noa ki te Waimate, te rohe ki te Rato ko te huarahi o Kairoa o te Waimate, timata atu i te Waimate; ko tenei hoki tetahi wahi o te rohe ki te Rawhiti o te Takiwa o Taranaki ki Waingarahi kua whakahuatia nei; heoi ano nga whenua e kapea ki waho ko nga whenua e puritia ana i runga i te Karauna Karaati i mua atu o te putanga o tenei Panuitanga.

RARANI INGOA TUARUA.

Te Awa o Ngatiawa.

Te rohe ki te Rato, ki te Rato-tu-a-Raki hoki, he raina e maro atu ana i te tibi o te Maunga o Taranaki a tae noa, ki te matapuna o Waiongana, haere tonu i roto i taua awa a Tarurutangi, kei konei ka tika tonu ki te putahitanga o Mangani o Waitara—tika tonu atu ma roto o Waitara ki te Moana—haere tonu ma te taha tika a Parinihihi, kei reira ka maro atu te rohe tika tonu ki te Rawhiti e rua tekau maero, ka tae ki tenei, ka whati ka maro atu ki te Tonga ahu ki te Rato 39° a tapahi ra ano i te raina e maro atu ana i te tibi o te Maunga o Taranaki ki Parikino i Whanganui: te rohe ki te Rawhiti ko taua raina maro kua whakahuatia nei i te tapahanga mai e tera o nga rohe anga tonu ki te tibi o te maunga.

Te Awa o Ngatiruanui.

I rohea mai i te Raki e te Awa o Hangatahaua timata mai i te puaha a tae noa ki te pito ki te Tonga o te takiwa o Oskura—haere tonu i waenganui o Pouakai o Patuha tae noa ki te tapahanga o te rohe ki te Tonga o Tapuae (ara o Omata) e tetahi huarahi Maori, kei reira ka whai tonu i runga i taua rohe o te papa o Tapuae a tae noa ki te awa o Mangoraka, whai tonu i roto o taua awa a tona matapuna, kei konei ka piko ka tutuki ki te raina e maro tonu atu ana i te tibi o te Maunga o Taranaki a Parikino i Whanganui ra ano, ka whai tonu i roto i taua awa o Whanganui a te Moana nui kei reira ka whai tonu mai i te tahatika a te ngutu awa o Hangatahaua; ko nga whenua e kapea ko era whenua i roto o anei rohe e puritia ana i runga i nga tikanga o te Karauna Karaati i te wa i mua atu o te putanga o tenei Panuitanga.

PANUITANGA O TE RONGO MAU.

NA TA HORI KERI,
&c., &c., &c.

PANUI atu ana Te Kawana ki nga Maori o Niu Tiren. Tenei ka mutu nei te whawhai i timata mai ra ki Oakura.

J mau Te Kawana ki te patu hei tiaki i nga kainga Pakeha kei haterapea, hei whiu hoki i te hunga kahore i pai kia whakaotia i runga i nga tikanga o te rangi-marie nga raru kua puta ake, engari aua ke ana ratou ki nga tikanga o te kino na reira i torere ai tenei whenua ki te mate.

Heoti te whakapa o te whiu ki aua Iwi. Kua parekuratia o ratou ope, a ratou pa kua pahorotia, ko tetahi wahi o te ratou whenua kua riro mai kia ma reira kore ai to ratou hapai i te patu a muri nei.

Na tenei kua kitea, kahore te Kawana e tuku kia homai irokoretia te raru me te mate ki tenei Koroni, engari ka whakapakia ano te whiu ki te tangata e whakatete ana ki tona mana.

Tenei te Kawana te ki nei, tenei pea kua kitea e te Maori te hua kore o tera mahi o te whakatete ki te ture: tenei hoki ia te panui nei i runga i te mana o Te Kuini—Ko nga tangata katoa kua mau i te patu, kua whawhai ki nga hoia o Te Kuini, kahore e pa te whiu kia ratou—kahore he whakawakanga mo ratou, mo o ratou mahi i te wa kua pahemo nei—ko nga tangata e kapea ki waho o enei ritenga ko nga tangata anake i uru ki te kohuru i anei tangata e mau nei o ratou ingoa, ki raro nei, no te mea i kohurutia kinotia ratou, ara—

Nga tamariki, a Paka raua ko Pote (Parker and Pote) i patua ki Omata i te 27 o Mache, 1860.

Te tamaiti, a Hohepa Hatena (Joseph Sarten) i mate ki Te Henui i te 4 Tihema, 1860.

Nga Maori, a Ngakoti raua ko tana wahine me ta raua tamahine i mate ki Kaipikari i Tihema, 1864.

A Makereta Pehi (Margaret Paley) i mate ki Ramarama i te 16 o Oketopa, 1863.

Nga tamariki, a Rihara raua ko Nikora Tarati (Richard and Nicholas Trust) i mate ki te Wairoa i te 24 o Oketopa, 1863.

A Te Wakana Minita i mate ki Opotiki i te 2 o Mache, 1865.

A Hemi te Mautaranui ratou ko ana hoa i mate ki Whakatane i te 27 o Hurae, 1865.

A Rio Te Hae-o-te-Rangi i mate ki te Takiwa o Whanganui i nga ra o Hanuere, 1865.

Ko nga tangata na ratou enei tangata i kohuru, ka whakawakia a tona rokohanga.

E kapea ana ano hoki e te Kawana ki waho o nga ritenga o tenei murungahara a Pehi Turoa, no te mea i oati ia i te oati piri ki a te Kuini, muringa iho ka takahia e ia tana oati, ka haere me te ope ki Pipiriki whakaeke ai, whawhai ai ki nga hoia o te Kuini, ki te rokohina ia ka whakawakia mo tenei hara.

Ko era atu katoa kua murua o ratou hara. I roto o nga whenua kua tangohia mai i nga takiwa o Waikato, o Taranaki, o Ngatiruanui hoki, e whakahokia, inaianei tata etahi pihiri nunui ki era o nga Tangata Maori e hiahia ana kia ata noho ki runga i o ratou whenua, kia purutia era whenua e ratou i runga i nga tikanga o te Karauna Karaiti, kia ata noho hoki ratou i raro i te maru o te Ture. Kia puta ai tenei ka tukuna atu nei nga kai whakarite ki Waikato, ki nga Takiwa o Taranaki, ki waenganui hoki o reira o Whanganui, ma ratou e whakanoho nga Maori e manaako ana ki enei ritenga ki runga ki aua whenua i inaianei ano, ma ratou hoki e roherohe nga takiwa nohoanga mo aua tangata Maori; ko era o nga tangata Maori kaore e pai kia haere mai ki te tono i nga painga o enei ritenga kia tau ki runga i a ratou, e taea koa te aha? Na ratou ano i whakakore kia ratou.

Kahore atu he whenua e tangohia e te Kawana mo te hara o te tangata i roto i tenei whawhai kua mutu nei. Ko te ritenga mo enei herehere e noho nei, ka purutia enei e te Kawana; kia kitea ra ano mehemea e hoki mai ki te marie nga tangata i mau ki te patu, ki te hoki mai era ka tukua atu nga herehere.

Tenei a te Kawana te tuku nei i te hoia ki Opotiki ki Whakatane, hei hopuhopu i nga tangata na ratou i kohuru a Te Wakana raua ko Hemi Te Mautaranui. Ki te tukuna mai era kia mahia ki ta te ture, heoi ano kua rite to te Kawana hiahia; ki te kore, ka tangohia e te Kawana tetahi wahi o te whenua o nga iwi e pupuru ana, e huna ana, i aua tangata kohuru. Ka whakaritea hei tiaki, kia ma reira tupu ai te pai te marie ki tera wahi o tenei motu; hei take oranga hoki mo nga pouaru mo nga whanaunga o te hunga i kohurutia.

Tenei Te Kawana te karanga atu nei ki nga iwi katoa ki nga rangatira katoa, kia awhina kia whakakaha i a ia kia ma ratou tahi e mutu ai nga mahi kino penei me tenei, ake tonu atu, no te mea e tau ana te painga o te whakanutu i te hara penei, o te whakatu hoki i te marie ki tenei Koroni ki nga Maori tahi me nga Pakeha.

Tenei a Te Kawana meake ka karanga kia hui katoa mai nga tino rangatira kia hurihuri tahi ratou me te Kawanatanga, i nga ritenga tika e whai reo ai te Iwi Maori i roto i te Runanga nui. Kia ma ratou tahi e hanga e whakatakoto nga ture mo raua tahi. A tera hui ata hurihurihia ai nga take korero katoa, e tupu ai te rongo mau punau ki tenei whenua ki Niu Tiren.

E hiahia ana Te Kuini kia tau tahi ki te Maori me te Pakeha te ture kotahi, me ona painga katoa, ko te take tena i whakaputaina ai e te Kawana tenei Panui i raro i te mana o Te Kuini.

He mea tuku i raro i taku ringa i te Whare o Te Kawana i Poneke, he mea tuku atu hoki i raro i te Hiri o Te Koroni i tenei rua o nga ra o Hepetema i te tau o to tatou Ariki, Kotahi mano e waru rau e ono to kau ma rima.

G. GREY,
Kawana.

Na Te Kawana i ki,
FRED. A. WELD,
Na Te Wera.

Te Tari Maori,
Poneke, Akuhata 8, 1865.

KUA pai a Te Kawana kia tu a

TE PETETONE,

hei kai-hoko whenua mo te Karauna i roto i nga rohe o te Papa o Manawatu.

TE RITIMONA.

Te Tari Maori,
Poneke, Akuhata 8, 1865.

KUA pai a Te Kawana kia tu a

HONE WATT,

hei kai-hoko whenua mo tenei wa anake, hei whakaoti i nga motumotu toenga hoko-whenua.

TE RITIMONA.

Te Tari whakahaere i nga tikanga tiaki mo te Koroni.

Poneke, Akuhata 23, 1865.

KUA taia anei rongo korero no Waiapu hei titiro ma te katoa.

TE ATIKINI.

Pa, Waiapu, Akuhata 3, 1865.

E KARA.—Tenei hoki anei korero te tukuna atu nei e ahau kia mohio ai te Minita whakahaere i nga tikanga tiaki mo te Koroni—he mui hoki no nga mahi puta mai i muringa iho o te tukunga atu o tera o aku reta i tuhia atu nei e ahau i te 24 o nga ra o te marama kua pahemo nei. Na kei whakaeke ki au mo te mea e tino poto ana tenei reta aku ara i au e whakaatu ana kia koe i te mahi a nga Maori Kuini; e whakahuatia katoatia atu ana hoki ta ratou mahi e Te Titaita kia koutou.

He pakanga i te 28 o nga ra, o Hurae, na te hoa riri raua ko te Maori Kuini; i whawhai raua ki Kakariki tokorima o te hoa riri i mate ki te po he tokomaha nga tao-tu, ko nga taonga i riro mai, 7 nga hoioho, 20 poaka, me nga riwai, me nga pu.

I te 29 o nga ra o Hurae ka haere etahi o nga Maori Kuini tokowaru, ki te whakaoho i nga tutei a tera, mate iho o te hoa riri tokorua.

I te 30, he Ratapu ka nui te ua o te rangi, kino iho nga whare o nga tangata i roto i te pa, kahore matou i puta ki waho i taua ra noho tonu ki te whakapai i nga whare.

I te 31, puta ana ki waho etahi o maua, tangata Maori ki waenga marakerake whawhai ai tena hoki kei te Mapi kua tukuna atu na e Taitana te tino tikaanga o taua wahi, ma reira Te Kawanatanga ka ata mohio ai, no konei ka tukuna e au a Rewenete Piki me etahi o ana hoia kia haere ki te ata whakatau marire i te whenua, kia tino mohiotia ai ona puke ona wai, aha, aha, ko maua ko Taitana me oku tangata i haere ki runga ki te puke kia anga mai ai ki reira nga hunuhunu o tera e takoto ana ki waenga marakerake, puta ana i konei tenei o a maua whakaaro taia ana te puke, tata rawa ana nga hunuhunu o to maua ki te pa o tera, heoti ano na te mea kaore e taia te pana atu nga tutei o tera me te mate kore o etahi o maua, no te mea hoki kaore ano kia tautika noa o matou tikaanga kia whakaekia taua pa, ka puta i konei i te 4 o nga haora i te ahiahi taku kupu kia hoki nga hoia ki to matou pa, ano te pai o te hokinga o Rewenete Piki ratou ko ana Waramatia, nui noa atu te pupuhi mai o tera, kaore tetahi kia kotahi o maua i tu.

No taua ra tahi haere ana etahi o a maua Maori Kuini ratou ko Aropeta ki te pana i te hoa riri, kua noho ratou ki tetahi pa (he pa tawhito, na Aropeta taua pa) whati ana te hoa riri i te po, mate iho o ratou tokorima.

He ra kino te Turei, tuatahi o nga ra o tenei mararama, na konei, na te mea hoki kaore a Te Mokena i hiahia ki te whawhai i taua ra, taria ana e matou kia paki te rangi mutu ana te ua i te ahiahi, i tenei wa kua rite katoa a maua tikaanga, kua tuturu te kupu whakaekia mo te aonga ake, koia tenei ko ta maua ritenga. Ko ahau ko Taitana, ko Eketaini Kakoini me te toru tekau o nga hoia, matou tahi ko Te Mokena te haere ki te puke Heterere hei haupapa, i waenganui o te 4 o te 5 o nga haora o te ata, mo te takiritanga o te ata ka puhia tonutia atu te pa. Ko Rewenete Piki ko Te Tuke, ko Te Hamarini kai-whakamaori, me nga toru tekau o nga Waramatia ratou ko Aropeta me tetahi ope Maori te haere i te mea ka tata te takiri o te ata, whakawhiti tonu atu i te awa, noho huna mai ai i tera taha kia paku ra ano te pu o to maua ko Te Mokena.

Heoti ano no te aonga ake o te ra ka whakaputaina tenei whakaaro a matou, tae ngaro atu ana te matua i au ki taua puke—tae ngaro atu ana hoki te matua ia Rewenete Piki ki tawahi o te awa.

Takiri kau ano te ata ka puhia atu e maua e noho atu nei i runga i te puke, heoi ano katahi ka huri tera ki roto ki ona parepare ka anga mai te pupuhi a tera, no konei ka tae a Rewenete Piki ki tona wahi i whakaritea hei nohoanga mai mo taua ope ka puhia mai te pa i reira, ko nga Maori Kuini i noho mai hei whakapae mo te horonga o te pa, ko ratou tahi ko Te Hamarini me nga Pakeha toko ono, i te mea e haere atu ana te ope a Rewenete Piki ka mate ia ratou he kotahi no te hoa riri. E akina tonutia atu ana te pa e matou ki te pu kia he ai te manawa o tera, kia kaua ai ratou e ngoto ki te whakakapi i te whatitoka o te pa na ratou i waiho kia puare noa ana.

No konei ka puta taku whakaaro kia taupokina te pa, he te horo noa hoki no tera i roto i ona parepare. No konei ka whakawhiti au ki tana wahi o te awa kia marama ai te kokiri, ko nga Maori Kuini ko tera ki a Te Mokena e pupuhi ana ki te pa kia whakahengia kia tata pai atu ai matou, tenei matou kua tata ki te whatitoka. Kia 60 pea nga hikoinga waewae, katahi ka whakatikaia te tu o aku tangata, ka puta taku kupu. E, taupokina! Ka kokiritia mai hoki e Rewenete Piki i tua o te pa, katahi ka taupokina e matou, kaore o matou i mate, tokowha i tu i te mata wahi iti ko au na te patiti, ko au hoki te mataati ki roto ki te pa, heoti ano kua riro, kaore e taro te mahi a te peneti raua ko te raiwhara—kei a maua te pa,

kaore te hoa riri tonu mai kia whakaorangia, nga tupapaku i roto i te pa 22. No muri iho ka kitea e toru, hui katoa 25, nga mea i mau, tokowhiti nga wahine.

Wawahia ana e ahau te pa kia kaua e ahei te whakaara a muri iho, tapahia iho e au te kara, tahuna iho ki te ahi nga wharo, me nga taiepa. He hira noa atu nga kumara, nga witi, nga riwai, nga kau me nga hoio, i riro mai, i riro mai ano hoki nga kau me nga hipi a Te Mokena i kitea ki reira e haere ana.

Tenei hoki te tukua atu nei e ahau he whakaatu ki Te Kawanatanga kia mohio ai ratou ki nga kai-a-kiko o to maua, me nga tupapaku o tera.

Kaore i roa te riringa, no te timatanga o te puhanga atu, a taia noatia te taupokinga e rua anake tekau na rima mineti tae rawa ki waenganui o te 8 me te 9 kua hoki katoa maua ki to matou pa. Kaore e tika taku mahi ki aku honohoa me i kore au te whakaatu atu ki Te Kawanatanga i to ratou maia i tenei, me tera hoki o nga riringa ki maua. Me i kore ano hoki ahau e atu whakahua atu i nga ingoa me nga kupu whakapai mo nga Apiha katoa i uru nei ki tenei mahi, ki te Minita whakahaere i nga tikaanga mo te tiaki i te Koroni.

E ki ana ahau engari kia whakaturia a Rewenete Piki hei Kapene inaianei, he hira noa atu hoki no nga painga o taua tangata.

Kaore e taia kia tauria e ahau i tona hua nga mahi maia pai hoki o Eketaini Kakoini raua ko Te Tuke, tenei au te hiahia nei kia aro pai atu Te Kawanatanga kia raua.

Kaua ano hoki ahau e whakamutu noa i taku pukapuka engari kia puta atu ano hoki taku kupu i au e ngahau o Taitana ki te awahina i au i toku taenga mai a taia noatia tenei ra, nana ano hoki i tino haere marama ai a matou tikaanga. Na tona mohio ki te whakahau tika i nga Maori i tino pai rawa ai te haere o nga mea katoa i waenga ia ratou, ia matou.

He nui noa atu hoki to Te Mokena kaha ki te awahina ki te atawhai ia matou, otira ma Te Kawanatanga te mahara ki a ia.

Kotahi nei te kupu ka mutu, i toku tomokanga atu ki roto ki te pa wahi iti au kua mate i tetahi tangata Maori e peke mai ana me te patiti ki te pa i au e anga ke atu ana aku kanohi te tiro ki tetahi atu wahi kahore au i kite i a ia, katahi ka wero-hia taua Maori e Paraiwete Werewhiti na konei au ka whakahua nei i tona ingoa kia rangona e Te Kawanatanga.

Naku,
Na HEMI PEREIRA,
Kapene o nga hoia o Waiapu.

14 o Ahuhata, 1865.

E KARA, -Na te kore pepa ahau i tuhi atu ai i te hiku o aku korero ki konei. Na koia ra tenei, no te 3 o nga ra o Ahuhata i o matou hoa Maori e kimi haere ana i roto i te urnrua. Kitea ana e ratou he tangata, 14 nga wahine ko nga tane tokorua hopukina mai ana. Ko anei he moriwhi no te pa—whare hercheretia ana—e ki ana a Taitana ko nga tane te riro i a ia ki Heretaunga.

Ko te mahi tonu a Te Mokena i muri iho i te horonga o te pa o te hoa riri he whai haere tonu i tera—tokorima o tera kua mate he maha nga whakarau meake nei ka tae mai—he maha hoki nga pu—nga kara—me nga hoio kua riro mai i a ratou.

E eke atu ana a Taitana i runga i a Te Kira ki Heretaunga tena kei a ia nga korero ki a Te Makarini. Tena ma te Kawanatanga te whakapai mai ki tenei kawenga maia a matou.

Naku,
Na HEMI PEREIRA,
Kapene o nga hoia o Waiapu.

Rongo Taua.

Ko nga tupapaku o te Hau Hau taia noatia tenei ra	87
Nga taotu	33
Herchere kua riro mai	5
Herchere taotu	42
Maori Kuini kua mate	15
Nga taotu	14
O nga Pakeha kahore he tupapaku, nga taotu	10

Kia Kapene Horotu, Poneke.